

VĚŠTBY V ASÝRII*

Martina Sepešiová**

and similar papers at core.ac.uk

provided by DSpace

Abstract: *This study discusses divination in Assyria, which was a highly important and respected discipline. Divination was done using the intestines of a sheep, by celestial signs or by a person's appearance and behavior. In each chapter, the reader is acquainted with the appearance and conduction of divination rituals. Attention is also paid to the collections of omens, which formed the basis for assisting in the interpretation of the given signs. Then, a brief outline is provided of the political and social importance of diviners, i. e. their support by the king and respectability among the people. The last section of the study provides information about the preserved evidence of a special group of experts – prophets.*

Key words: *divination, prophecy, oracle, extispicy, astrology, astronomy, Assyria.*

*Tato studie vznikla jako součást projektu SGS-2013-062, Blízký východ a jeho duchovní svět.

**Mgr. Martina Sepešiová, Katedra blízkovýchodních studií, Fakulta filozofická ZČU, M.Sepesiova@seznam.cz.

1. ÚVODEM

Věštění představuje snahu odhalit „skryté“ skrze pozorování a čtení znamení vyskytující se v okolní přírodě a lidské společnosti. Cílem je získat informace o příčinách a způsobu léčení nemocí, o neštěstí a možnostech, jak mu zabránit či předejít, o blízké budoucnosti, o okolnostech týkajících se plánované činnosti a ověření si její šance na úspěch. Tato disciplína je založena na všeobecně přijaté teorii, že božstvo/božstva jsou ochotni odhalit určité informace skrze znamení, díky nimž mohli lidé zlé události odvrátit a předejít špatným rozhodnutím.¹

K tomu, aby bylo zjevené znamení správně vyloženo, byl většinou zapotřebí odborník. Mohlo se jednat jak o naprosto jasné poselství, tak i o složitou zprávu, kterou bylo nutno nejprve dekodovat a až posléze vyložit. Záleželo také na okolnostech, neboť každá situace měla jiný vliv na výklad (Schlemmer nedat., 3). Funkce věstce byla v závislosti na dané společnosti více či méně institucionalizována a každý odborník měl schopnosti buďto vrozené, nebo je získal v procesu studia.

Nejdůležitější znalosti dali bohové lidem již v dávných dobách před potopou. Vyvolenými příjemci moudrosti byli mudrcové, k nimž se hlásili učenci, včetně těch, kteří se zabývali věštbami (*bārûtu*). Náleželi k nim také astrologové, zařfkávači, kněží naříkači a lékaři. Všichni tito vzdělanci se považovali za opatrovníky vědomostí darovaných samotným Eou, bohem moudrosti. Za odkazem k tomuto bohu se skrývala snaha odlišit se od pouhých písařů a zdůraznit svou roli prostředníků mezi bohy a králem, případně lidem (Veldhuis 2010, 78).

Věštby na starověkém Předním východě měly velice dlouhou tradici, jejich využití je doloženo již u Sumerů. Mezopotámští učenci například věřili, že bohové zanechávali vzkazy vepsané na vnitřnostech zvířat či sdělené skrze nebeská tělesa (Frahm 2010, 98). Věštění bylo rovněž velice rozmanitým oborem dělícím se na několik odvětví: extispicia, výklad nebeských znamení a pohybu planet, věštění ze zvlahu a chování zvířat i lidí, lití oleje do vody, prorocství aj. Některé z těchto způsobů byly používány častěji a po dlouhé časové období (např. extispicia), jiné pouze okrajově (prorocství) či v určité době (lití oleje do vody) (Oppenheim 2001, 162). Věštění se nevyskytovalo pouze na Předním východě, ale je doloženo v různých kulturách a zmínky o jeho využívání je možné pozorovat napříč celou historií lidstva.

2. PRAMENY

Nejstarší mezopotamské doklady věštech, psané pouze v akkadštině,² se datují do starobabylonského období. Tato tradice pokračovala až do doby Seleukovců. Zachovalo se velké množství tabulek zabývajících se touto disciplínou – kompendií, dopisů, atd. Největší sbírky vznikly v 8.–7. století př. Kr. v Babylonii a Asýrii (Prosecký a kol. 1999, 406). Opisy mezopotámských věštechných textů byly nalezeny v Súsách, Nuzi, Chattuši, a dokonce i v Sýrii a Palestině (Oppenheim 2001, 157).

¹ Přičemž někdy bylo potřeba, aby člověk nejdříve o toto znamení boha/bohy požádal a provedl určité úkony (např. haruspicia).

² Na rozdíl od sumerštiny, ve které se věštechné texty nezachovaly (Prosecký a kol. 1999, 406).

Obrázek 1. Model jater s vysvětlivkami. Starobabylonské období, Sippar.
 Picture 1. Liver model with annotations. Old Babylonian, Sippar. BM 92668.

První nalezené doklady prorockých zpráv jsou datovány do 18. století př. Kr. a pocházejí z archivu v Mari.³ Společně s dalšími texty, nalezenými v tomto archivu, byly vydány ve sbírce korespondence z Mari Jean-Marie Durandem. Druhým významným zdrojem informací jsou tabulky z novoasyrského období, objevené v 19. století v Ninive adresované asyrským králům, Asarhaddonovi a Aššurbanipalovi. O jejich zveřejnění se zasloužil Simo Parpola.⁴

³Mari, dnešní Tell Harīrī, vzniklo jako nezávislý městský stát v raně dynastickém období. Díky své pozici začal brzy získávat na významu. Asyrský panovník amorejského původu, Šamši-Adad I. obsadil Mari kolem roku 1810 př. Kr. a dosadil na jeho trůn svého syna Jasmach-Adada. Po smrti Šamši-Adada ale asyrská nadvláda nad tímto územím skončila. Vlády se ujal Zimri-Lim, pokračovatel domácí dynastie.

⁴Viz Parpola 1997 [SAA 9].

Doklady a informace o věšebné praxi pocházejí většinou z písemných pramenů, a to nejen díky samotným věšeckým zprávám, ale také díky zmínkám v jiných textech (např. dopisech⁵). U haruspicia a astrologie se dochovaly i modely plíc a jater⁶ (viz Obrázek 1) a mapy hvězd. Naopak proročké předpovědi nepatřily do skupiny písemností, u kterých bylo zvykem zachovávat je pro další generace (Nissinen 2003, 5). Druhotné zdroje nám podávají informace o společenském a kultovním pozadí týkajícím se tohoto oboru.

Velmi významným zdrojem informací, a to nejen pro oblast věštění, je Aššurbanipalova knihovna v Ninive. Podle jistých hypotéz se tabulky mohly nacházet ve čtyřech a více budovách a podle polohy, v jaké byly nalezeny jejich roztroušené úlomky, mohly být uloženy ve druhém patře (Fincke 2003, 114–115).

Již Sargon II. (721–705 př. Kr.) měl v úmyslu shromáždit sbírku důležitých textů. Aktivněji se však v tomto směru angažoval až Asarhaddon (680–669 př. Kr.), který zaměstnal učence všech pěti hlavních směrů věštění a nechal vytvořit archiv, jehož obsahem bylo zejména extispicium a astrologické texty (Fincke 2003, 117). Vrcholem se stalo vytvoření rozsáhlé knihovny za vlády Aššurbanipala. Zdrojem se stala nejen Asýrie, ale i Babylonie.⁷ Díky studii Jeanette C. Fincke, která se zabývala babylonskými texty nalezenými v této knihovně, lze uvést zajímavá data: z celkového počtu 746 literárních textů a 645 zpráv se 359 literárních textů a 333 zpráv týkalo astrologie a 104 literárních textů a 289 zpráv extispicia (Fincke 2003, 132).

3. POLITICKÝ A SOCIÁLNÍ VÝZNAM VĚŠTEB

Předpovídání budoucnosti mělo obrovskou společenskou podporu (na všeobecné i odborné úrovni), jak nám dokazuje mnoho primárních zdrojů. Díky silné víře společnosti v pravdivost věšeb měly tyto zprávy váhu oficiálních prohlášení (Jean 2010, 270). Všechny disciplíny, spadající do této kategorie, měly nesmírný vliv na mnohá politická a válečná rozhodnutí, zároveň i na královskou ideologii. Předpovědi byly pochopitelně občas zneužívány jako prostředek pro manipulaci s obyvateli, ale ve velké míře byli věštcí bráni jako poradci pro důležitá rozhodnutí a panovník do nich vkládal velkou důvěru. Ne každý odborník však mohl dosahovat tak vysokého postavení (Jean 2010, 271).

Vliv, jehož věšebné zprávy dosahovaly, si můžeme demonstrovat na několika příkladech. Pokud bylo plánováno nějaké válečné tažení, učenci zjišťovali, kudy se má armáda vydat, jak se má vyzbrojit, jak silný bude protivník atd. I v průběhu bojů byli věštcí osobně přítomni u jednotek a s pomocí bohů určovali, kudy se má vojsko dále ubírat. Dalším příkladem byl nástup nového panovníka na trůn, kdy předpovědi mohly poskytnout potřebnou (a významnou) podporu pro upevnění jeho vlády. A nesmíme opomenout zatmění Slunce nebo Měsíce předpovídající smrt krále. V tu chvíli bylo nezbytné nalézt za stávajícího panovníka náhradní

⁵Viz Hunger 1992 [SAA 8] a Parpola 1993 [SAA 10].

⁶Nejstarší modely jater (ze starobabylonského období) byly nalezeny v Mari (Oppenheim 2001, 165).

⁷Poté, co se Aššurbanipalovi podařilo porazit svého bratra Šamaš-šum-ukína v roce 648 př. Kr.

osobu,⁸ jež se v kritické době ujala „vlády“ (po čas nejdéle 100 dní). Někdy byla náhradníku vyhledána také „královna“, aby bylo zdání dokonalé; poté byl zabit a byl mu vystrojen královský pohřeb se všemi poctami. Tím byla naplněna vůle bohů a pravý král mohl dále vládnout (Fales 2011, 366–367; Fincke 2003, 117).

Občas docházelo k určitým nejasnostem. Bylo to způsobeno kupříkladu možnostmi, jaké měli astrologové/astronomové pro svá pozorování, nebo úkazem, jenž předtím zřejmě ještě nebyl zpozorován a k němuž tedy neexistoval žádný předešlý výklad. V tomto případě se snažili věštcí nalézt nejpodobnější jev, jehož význam byl známý. Dochovalo se i několik zpráv, kdy sám panovník požadoval ověření, ba dokonce lepší důkaz o pravdivosti výkladu (Oppenheim 1969, 119).

4. VĚŠTBY

4.1. DĚLENÍ VĚŠTECKÝCH TECHNIK

Jak už bylo zmíněno výše, věštění bylo velice rozsáhlým oborem, který lze rozdělit do několika skupin. Jean Bottéro věštby rozlišuje na vnuknuté a deduktivní. Do první skupiny řadí zprávy, jež byly zjeveny člověku přímo božstvem, například jako prorocký sen. Vyvolená osoba se stala jakýmsi tlumočnickem, díky němuž se měla zpráva dostat ke svému adresátovi (většinou králi) buďto přímo, nebo skrze oblastního úředníka, který poselství předal (Bottéro 2005, 212). Pro správný výklad mohly být k dispozici jakési „snáře“. Jejich fragmenty byly nalezeny v Aššurbanipalově knihovně. První a poslední dvě tabulky se týkaly rituálů, jejichž pomocí bylo možné odvrátit zlé znamení, dále sbírka obsahovala rady pro ochranu člověka během spánku (Oppenheim 2001, 167). Pohledy odborníků na důležitost snů se různí. Někteří je považují za spíše okrajovou záležitost (Oppenheim 2001, 169), jiní za významnou.⁹

Mezi deduktivní věštby patřily ty, které bohové „zapsali“ (např. do vnitřností) a které musel odborník nejprve „přečíst“ a poté vyložit. Těto skupiny se týká klasická podoba věštev skládajících se z tzv. protaze (popis znamení) a apodoze (samotná předpověď).

Další možné dělení představil Leo Oppenheim, a to na operační a magickou techniku. U operační věštby božstvo působí přímo na předmět, který je k věštbě použit. Do této skupiny spadá metání losu, lití oleje do vody, spalování substance v kadidelnici. V Mezopotámii bylo metání losu využíváno spíše mimo kultovní sféru, a to při řešení dědictví (Oppenheim 2001, 160) a v Asýrii byl vrháním hliněných kostek vybírán eponym. Kromě jedné výjimky však v kompendiích nemáme doloženou žádnou zmínku o tomto způsobu věštění (Oppenheim 2001, 160). Lití oleje do vody patřilo zřejmě také k okrajově využívané metodě. Doloženo ji máme ze starobabylonského období, je tedy možné, že se později postupně přestala používat (Oppenheim 2001, 162). Její průběh vypadal tak, že se věstec posadil, mísu s vodou si položil na klín a vleval do ní olej. Podle pohybu oleje podél stěn poté vykládal budoucnost.

⁸ Tento rituál se nazýval *šar pūhi* (viz CAD P, 496–497).

⁹ Podle informací nacházejících se v královských análech mohly sny podnítit krále k nějaké stavbě či politickému rozhodnutí (Šašková 2007, 176).

U magických technik božstvo zjevovalo zprávu skrze ovlivňování přírodních úkazů či vzhledu a chování lidí a zvířat (např. letu ptáků).¹⁰ Je zde charakteristický postup, v rámci něhož je vymezena přesná doba a prostor, kdy a kde může božstvo poselství zjevit.

4.2. VĚŠTČI

Podle pramenů dochovaných v Mari z 1. poloviny 2. tisíciletí př. Kr. služeb těchto učenců využíval především král.¹¹ Věštci proto skládali slib, ve kterém se zavazovali k tomu, že budou panovníka varovat před nebezpečím, které jim bohové zjeví, a rovněž, že udrží tajemství, které jim může být svěřeno (Durand 2002, 91). Nejvíce práce měli před a během válečného tažení, neboť před každým zamýšleným přesunem museli zjišťovat, zdali s ním bohové souhlasí (Sepešiová 2012, 7). I obyčejní lidé se občas uchýlovali k předpovědím. Pokud se nemohli dostavit k věšteckému rituálu osobně, stačilo zaslat pramen vlasů či trochu půdy z oblasti, které se měl dotaz týkat (Durand 2002, 92–93).

U určitého počtu dochovaných zpráv pocházejících z 1. pol. 1. tis. př. Kr. jsou známa i jména jejich autorů, díky nimž je možné představit i konkrétní učence zabývající se věštbami, a zároveň uvést skrovné informace týkající se jejich osoby, nejčastěji titul či zmínky o městě, v němž žili a odkud posílali informace králi o svých pozorováních.

Protože věštci byli vzděláni nejen v jedné, ale hned v několika disciplínách, můžeme u jejich jmen nalézt různé tituly. První skupinou byly hodnosti související s hierarchií písařů. Titul *rab ʔupšarrī*, tedy hlavní písař, byl připisován kupříkladu Nabû-zuqup-kēnovi z Kalchu (Baker ed. 2001, 912–913) či Ištar-šuma-ērišovi.¹² Takto vysoce postavení učenci se podepisovali pouze vlastním jménem (neuváděli svůj titul) a stáli často i v čele nějaké skupiny nebo školy (Oppenheim 1969, 99). Nabû-zuqup-kēnu pocházel z významné písařské rodiny a svou funkci zastával v letech 716–683 př. Kr. Z jeho práce se dochovala například kopie Eposu o Gilgamešovi či komentáře a tabulky týkající se astronomických a věštebných sbírek *Enūma Anu Enlil* („Když Anu a Enlil“) a *Šumma ālu ina mēlē šakin* („Jestliže město leží na výšině“) (Baker ed. 2001, 912–913). Dalším používaným titulem z této kategorie byl *ʔupšar Enūma Anu Enlil*,¹³ nalezený ve spojení se jmény Balasí (Radner ed. 1999, 254–255) a (opět) Ištar-šuma-ēriš. Tento Ištar-šuma-ēriš byl vysoce postavenou osobou. Byl synovcem Adad-šuma-ušura a vnukem Nabû-zuqup-kēna (Baker ed. 2000, 577–579) a zabýval se zejména astrologií/astronomií. Dochovaly se i zprávy, ve kterých se věnuje zatmění Měsíce a jeho pozorování (RMA 271, RMA 31, RMA 74, RMA 128), dále Jupiteru, Venuši, Marsu (ABL 519, ABL 37, RMA 93) či bouři, dešti a zemětřesení (ABL 34, RMA 257). V jiných dopisech informuje krále o určení dnů vhodných pro uzavření smlouvy (ABL 384) či podniknutí jiných důležitých akcí, např. slavností (ABL 1097, LAS 343), a o detailech

¹⁰U zvířat bohové umisťovali znamení i na vnitřnosti, čemuž se věnovalo extispicium.

¹¹Prameny z Mari se obecně týkají převážně krále, proto nemáme mnoho informací o jiných společenských vrstvách.

¹²V Baker (ed. 2000, 577–579) uveden jako Issār-šumu-ēreš.

¹³V překladu „písař (astrologické sbírky) Enūma Anu Enlil“ (Oppenheim 1969, 99; CAD T, 152).

k rituálu náhradního krále (ABL 223, ABL 1376, ABL 670, ABL 676). Máme také doklady o jeho spojení s Nabû-zêru-lêširem, Adad-šuma-ušurem, Nabû-šuma-iddinou, Urad-Eou (ABL 332) či Adad-šuma-ušurem a Marduk-šakin-šumim (ABL 32). Balasî byl rovněž velice významným učencem, pocházel z Ninive a jeho hlavní doménou byla hvězdná obloha,¹⁴ přestože se věnoval i jiným odvětvím věštění: výskytu zvířat na určitém místě (ABL 353), významu zeměměřeni jako znamení (ABL 355, ABL 1080, RMA 254) aj. Byl označen za *ummânu* (viz CAD U-W, 114) „učence“ korunního prince Aššurbanipala (Radner ed. 1999, 254–255). Spolupracoval například s Nabû-aḥḫē-erîbou (ABL 404, ABL 689, ABL 78, ABL 79) či s Bammāiou (Radner ed. 1999, 261; K 496).

Druhou významnou skupinou byli učenci označovaní hodnostmi odpovídajícími kněžským funkcím. Sem spadají tituly *mašmaššu* a *kalû*, které v prvním tisíciletí př. Kr. už nebyly spojovány pouze se svým prvotním významem,¹⁵ ale označovaly vybrané vzdělance, kteří se zabývali i astrologií či astronomií (Oppenheim 1969, 100). První hodnost byla spojována například s Bêl-lê'im (Radner ed. 1999, 320–321), jenž pocházel z babylonské rodiny Egibi. V dochovaných dopisech informuje krále o pozorování Měsíce (RMA 24, RMA 83, K 960), Venuše (RMA 243), Jupiteru a komety (RMA 183). A druhá je doložena u Bêl-šuma-iškuna (Radner ed. 1999, 330–331), rovněž s původem z Babylonie, který zpravoval panovníka o zatmění Měsíce a konjunkci Jupiteru (RMA 235A, RMA 134).

U některých věstců se zachovaly i informace o místě jejich pobytu. Ve spojení s Borsippou jmenujeme astrology Nabû-iqîšua,¹⁶ Aplāyu¹⁷ a Šāpika. Dále můžeme zmínit astrology Nabû-iqbiho z Kúty (Baker ed. 2001, 835–836), Aḥḫêšu¹⁸ z Uruku a Nabû-aḥḫē-iddinu z Dilbatu (Baker ed. 2001, 796–797). Oppenheim na základě získaných informací, jež podle něj nepřímo poukazují na Babylon jako sídlo, řadí k tomuto městu několik učenců.¹⁹

Do skupiny píšící novobabylonským dialektem náleží Ašarêdu (Radner ed. 1998, 140–141), respektive dva učenci stejného jména. V odborné literatuře jsou rozlišováni jako „starší“ a „mladší“, oba se věnovali astrologii. Starší byl synem Damqa a věnoval se pozorování Měsíce, Merkuru, Jupiteru, souhvězdím a Plejádám (RMA 187, RMA 172, RMA 221, RMA 29). Raši-ila²⁰ pocházel z Babylonie a dochované dopisy se taktéž týkají pozorování planet a Měsíce (RMA 85, RMA 107, RMA 148), dokonce i zatmění Slunce (RMA 269). A nakonec Munnabitu (Baker ed. 2001,

¹⁴ Pozorování Měsíce a Slunce a obavy z jejich zatmění (ABL 687, ABL 351, ABL 691), postavení Marsu, Saturnu, Merkuru a Venuše (ABL 79, ABL 356, ABL 692, ABL 618, RMA 88, RMA 91).

¹⁵ Jako *mašmaššu* byl původně označován kněz-exorcista (viz CAD M1, 381), který po zjištění znamení navrhoval rituál, který se měl provést (aby byly odvráceny negativní důsledky). *Kalû* byl kněz naříkač (viz CAD K, 91).

¹⁶ Baker ed. 2001, 836–837. Jeho dopisy obsahovaly informace o pozorování Měsíce (RMA 11, RMA 155, RMA 153), Jupiteru (RMA 195, RMA 189) a Saturnu (RMA 215A).

¹⁷ V Radner (ed. 1998, 115–116) jako Aplāia nebo Apil-Aia.

¹⁸ V Radner (ed. 1998, 60–61) také jako Aḥḫêšāia.

¹⁹ Prvním z nich je Bêl-êpuš, jehož s Babylonem spojuje Bêl-nāšir, který informoval krále o jeho onemocnění. Další je Bêl-upaḥḫir, jeho syn Ṭāb-šilli-Marduk a bratr (nebo švagr) Bêl-nāšir – tedy rodina, jež pravděpodobně dědila specializaci z generace na generaci. Z Babylonu měli také pocházet Tābia a Zakir. Druhý zmíněný byl zřejmě velice důležitou osobou za vlády Aššurbanipala. Vyplývá to z obsahu jeho dochovaných zpráv (Oppenheim 1969, 103–105).

²⁰ Sám sebe označil jako starého králova služebníka (Oppenheim 1969, 109; Baker ed. 2002, 1034–1035).

768–769), který patřil mezi velice významné osobnosti své doby a jeho zprávy se zaměřovaly na pohyb a aktuální podobu Měsíce či jeho zatmění (RMA 268, RMA 38, RMA 82).

V novoasyrském dialektu se zachovaly zprávy od několika učenců. Z textů od Nabû-šuma-iddiny²¹ a Ištar-nādin-apliho (Baker ed. 2000, 575) vyplývá, že oba vedli skupinu spojující deset specialistů se zaměřením na výklad nebeských znamení (Oppenheim 1969, 106; Baker ed. 2001, 884–888). Ištar-nādin-apli stál i v čele písařské školy v Arbailu (Baker ed. 2000, 575; ABL 432, ABL 423).

Vytváření skupin specialistů bylo zřejmě velice běžné, proto lze zmínit ještě jednu. Patřilo do ní sedm jedinců, o všech byla nalezena zmínka v královské korespondenci posledních asyrských králů. Členové byli Nabû-aḥḥē-erība,²² Ištar-šuma-erīš, Nabû-mušesi (Baker ed. 2001, 847–848), Balasí, Aqqulānu, Urad-Ea a Adad-šuma-ušur (Radner ed. 1998, 38–40). Adad-šuma-ušur pocházel z prominentní písařské rodiny. Jeho dopisy se týkaly zejména zdraví krále a královské rodiny (CT 53 69, ABL 3, ABL 439, ABL 12, ABL 5, ABL 549). Věnoval se i péči o korunního prince Aššurbanipala (Radner ed. 1998, 38–40; ABL 439, ABL 654). Několik jeho zpráv se velice podrobně věnuje rituálu náhradního krále (ABL 359, ABL 362).

Tito učenci společně, v různém složení (i když samozřejmě lze vysledovat určité pravidelné varianty podskupin), diskutovali o správné interpretaci znamení a poté o nich podávali králi zprávy (Oppenheim 1969, 114). Významní věštcí vytvářeli i různé školy, které byly rozmístěné po celé říši. Jako příklad můžeme uvést astronomické školy v Uruku, Borsippě, Babylonu a Sipparu (Oppenheim 1969, 124).

Za své služby byli tito učenci placeni králem. Obvyklou odměnou pro státní pracovníky byl dům a pole s rolníky, kteří je obdělávali. Avšak stejně jako ostatní obyvatelé Asýrie museli věštcí plnit povinnost *ilku*.²³ Dokazuje to zpráva, ve které jeden z nich žádal o odpuštění této služby, protože mu zabraňovala řádně plnit jeho pracovní povinnosti, konkrétně pozorování pohybu Měsíce (Oppenheim 1969, 117).

4.3. KOMPENDIA

Věštec nemohl znamení vykládat podle svého vlastního úsudku, musel se držet ověřených interpretací. Jako podklad mu sloužily postupně vznikající sbírky. Již ve starobabylonském období se začaly zapisovat neobvyklé události. K nim vznikaly výklady, a tak se zrodil základ pro kompendia. S nárůstem jejich počtu docházelo ke třídění do skupin podle oblastí, jichž se znamení týkala. Klasický vzorec, jakým byly výklady zapisovány, se skládal z protaze a apodoze. Protaze obsahovala popis znamení a apodoze jeho výklad.²⁴ Nevíme, jak jednotlivé interpretace vznikaly, lze však předpokládat vliv podvědomé asociace (Oppenheim 2001, 161).

²¹ Baker ed. 2001, 884–888. Pocházel z Ninive.

²² Baker ed. 2001, 794–795. Věnoval se astrologii (RMA 70, RMA 103, RMA 246G, RMA 43) a hemerologii. Některé jeho zprávy se věnují příznivým dnům a několik sepsal ve spojení s Balasim.

²³ Ilku zahrnovalo různé služby: vojenské, administrativní, kultovní či řemeslnou a zemědělskou výrobu (Prosecký a kol. 1999, 145).

²⁴ Z latinského omen znamenající „varování“ (Oppenheim 2001, 162), dále také zlé, špatné, nepříznivé znamení, kletba (Kábrt et al. 1997, 305).

Mezi hlavní souhrny patřily:²⁵

Enūma Anu Enlil („Když Anu a Enlil“) obsahující astronomická omina. Čítá 70 tabulek s 6500–7000 omíny (Koch-Westensholz 1995, 78; Šašková 2007, 166) a začíná mytologickým úvodem o stvoření nebe bohy a stanovení jeho řádu (Koch-Westensholz 1995, 77–78). Následující tabulky se postupně věnují úkazům týkajících se Měsíce, i jeho zatmění, dále pak Slunce, meteorologických jevů, planet Sluneční soustavy a dalších (tehdy pozorovaných) hvězd (Koch-Westensholz 1995, 78–79; Šašková 2007, 166; Oppenheim 2001, 171).

Šumma alamdimmū („Jestliže tvar“) týkající se fyziognomických omin. Čítá 12 tabulek zahrnujících morfoskopická znamení od hlavy (vlasů, čela, nosu atd.) přes krk po horní trup (Frahm 2010, 114–125).

Sakikkū („Symptomy“, „Všechny nemoci“) zahrnující diagnostická omina (viz CAD S, 75).

*Šumma kataduggū*²⁶ („Jestliže výrok“) tvořené omíny, jež se týkala vlastností člověka, jeho chování, zvyklostí a popisů stavů mysli.

Šumma sinništu qaqqada rabāt („Jestliže je hlava ženy velká“) obsahující prognózy o osudu ženy a jejím charakteru.

*Šumma liptu*²⁷ („Jestliže kožní skvrna“) postupující při zkoumání od hlavy k patě.

Šumma izbu („Jestliže znetvořený novorozenec“²⁸), jejíž kopie byly nalezeny v Aššuru, Ninive, Kalchu a jižní Babylonii, obsahovala minimálně 24 tabulek (Oppenheim 2001, 166; Šašková 2007, 175). Její jádro a nejstarší část byla věnována znetvoření novorozených jehňat, další tabulky se zabývaly mnohočetnými porody, znetvořením novorozenat a mládat některých domácích zvířat (Oppenheim 2001, 166). Interpretace znamení podle tohoto kompendia nebyla jednoduchá, bylo potřeba toho nejvyššího vzdělání (Šašková 2007, 175).

Šumma ālu ina mēlē šakin („Jestliže město leží na výšíně“) skládající se ze zhruba 107 tabulek.²⁹ První dvě tabulky se věnují městu, další poté různým druhům živočichů, ohni, politice, zemědělství, vztahům mezi lidmi (Oppenheim 2001, 168; Šašková 2007, 174). Určitá část této sbírky (cca 25 tabulek) se věnuje ominům týkajících se zvířat. V Asýrii si získalo oblibu pozorování letu a chování ptáků,³⁰ např. způsob a směr letu, způsob lovu či mávání křídel. V *Šumma ālu ina mēlē šakin* je konkrétně zmíněn sokol, koroptev, vlaštovka, holubice a husa (De Zorzi 2009, 89). Dochoval se doklad o existenci odborníků specializovaných na tento druh věšteg označovaných termínem *dāgil iššūrī*. Příznivým znamením byl přelet zprava doleva (Oppenheim 2001, 160).

²⁵ Podrobnější informace od *Šumma alamdimmū* po *Šumma liptu* viz kniha Barbary Böck (1997).

²⁶ Viz CAD K, 297. Zahrnuto do podsérie fyziognomických omin.

²⁷ Viz CAD L, 202.

²⁸ Oppenheim překládá jako „Jestliže čerstvě porozené zvíře...“ (Oppenheim 2001, 166).

²⁹ Koch-Westensholz uvádí 113 tabulek (Koch-Westensholz 1995, 78). Z této sbírky se v Ninive dochovalo nejvíce tabulek, a to 161 tabulek, ale v této sumě jsou zahrnuty i kopie částí kompendia a některých omin (Fincke 2003, 125).

³⁰ Podobně také v Malé Asii, Sýrii a Palestině (Oppenheim 2001, 160).

Enūma ana bīt marsi ašipu illaku („Když se zaklínač ubírá do domu nemocného“) obsahující 40 tabulek. Omina se v tomto případě věnovala určení diagnózy pacienta podle jeho vzhledu a chování. Výsledkem věštby bylo ale pouhé konstatování, zdali se nemocný uzdraví nebo zemře. Pouze ve výjimečných případech byla nabídnuta léčba s pomocí magie (Oppenheim 2001, 170).

Mnoho dopisů a zpráv obsahovalo některé z věštek uvedených ve sbírkách. Vzdělanci se často snažili přesně je citovat a zapisovali je v klasické babylonštině, zatímco zbytek tabulky byl zapsán v místním dialektu (Veldhuis 2010, 80). Avšak zřídka kdy uváděli, odkud daná citace pochází.

Používaná kompendia tvořila základ, na němž učenci stavěli. Nejen, že poskytovala pomoc, ale vzhledem k tomu, že patřila k tradici předávané generacemi, nebylo pochyb o jejich kvalitě a pravdivosti. Jak již bylo zmíněno výše, používaly se kanonické i nekanonické sbírky, neměli bychom však opomenout rovněž ústně předávanou tradici.³¹

Postupem času existovalo stále více výkladů znamení, z nichž některé byly i méně časté. Kromě hlavních kompendií byly používány také různé sbírky poskytující k nim komentáře. Zaměření těchto komentářů bylo různé. Obsahové, jehož cílem byla snaha o pochopení a vyložení daného znamení, dále například lexikální, které se zaměřovalo na výklad slov mnohoznačných. K hlavním sbírkám pochopitelně existovalo několik výkladů a stejně tak i verzí kompendií mohlo být několik. Například u *Enūma Anu Enlil* byly v Asýrii používány tři: jedna z Aššuru a dvě z Ninive (Veldhuis 2010, 81).

V rámci praxe byly postupně vytvořeny souhrny nejpoužívanějších omin. Jako příklad můžeme v oblasti astronomie uvést sbírku *Šumma Šin ina tamartišu* (Koch-Westenholz 1995, 84–86; Šašková 2007, 166). Obecně, co se obsahu různých souhrnů týče, nešlo samozřejmě o náhodný výběr, ale naopak o selekci těch omin, která byla v tehdejší době a za daných okolností považována za správná (k některým znamením existovalo více výkladů) či těch, kterých se týkala znamení, jež se v dané době často objevovala a potřebovala další komentář, aby byla dobře pochopena (Veldhuis 2010, 84–85).

4.4. NEJVÝZNAMNĚJŠÍ ZPŮSOBY VĚŠTĚNÍ

4.4.1. Extispicium

Extispicium, neboli věštění z vnitřností, byl velice důležitý rituál, díky kterému bylo možné zjistit odpovědi na kladené otázky. Základem pro tuto skutečnost byla víra v bohy dávající najevo svou vůli vytvořením určitých znaků ve vnitřnostech ovce. Tyto znaky poté mohou být prostřednictvím učenců vyloženy tázajícímu. Tato tradice je doložena již ve starobabylonském období (Oppenheim 2001, 165) a do Asýrie se rozšířila během pozdního druhého a následně prvního tisíciletí př. Kr. (Fincke 2003, 139).

³¹ Ústně předávané tradice se mohlo využívat například v Mari v 1. pol. 2. tis. př. Kr. Základem pro tuto domněnku by mohla být skutečnost, že v archivech v Mari nebyly žádné sbírky nalezeny.

Věštcí se nazývali *bārûm*, což by se dalo přeložit jako „vidoucí“,³² podklady pro své předpovědi vyzorovali z povrchu jater a dalších vnitřností obětovaného zvířete. Pro jistotu byla poté ještě jednou pokládána otázka týkající se stejného problému, ale v záporném smyslu, tak měla být dokázána pravdivost věštby (Durand 2002, 92).

Největší pozornost byla věnována játrům,³³ u kterých se sledovala jak celková podoba, tak i jejich části. Podobně tomu bylo také u plic. Srdece, střeva, žaludek, obratle a další části těla byly posuzovány jen jako celek. Ohledání se zaměřovala nejprve na to, zdali jsou všechny orgány umístěny anatomicky správně a jestli mají obvyklý vzhled a tvar. Následovalo zkoumání náhodných znaků jako dírek, odřenin, puchýřů, jizev, prasklin apod. Výsledek tohoto vyšetření pak byl, dle používaných vzorů, vyložen jako kladné nebo záporné znamení. Rituál byl pravděpodobně prováděn podle určitého, přesně stanoveného řádu (Starr 1990, XXXIX).

Nejdůležitějším znakem jater³⁴ bylo *naplastu/manzāzu*,³⁵ které se nacházelo na spodním laloku a bylo umístěné kolmo k další rýze nazývané *padānu*. Sledování *naplastu* máme doloženo ze starobabylonského období a poslední doklady se objevují v textech datovaných do seleukovské vlády. Objevují se zmínky o vychýlení tohoto znaku z obvyklé pozice a změnách v délce a zašpičatění. Informace o *padānu* máme až z prvního tisíciletí př. Kr. Vyskytovalo se minimálně v páru, ale i ve větším počtu a v různých variacích, co do tvaru a vzájemného umístění: dvě propletené jako kříž, had či luk, čtyři ležící vedle sebe, souběžně či různě rozmístěné (Starr 1990, XLI). V určité souvislosti nám však dosud neznámé, byly k této rýze/rýhám uváděny i znaky *šubtu* a *pušqu*. Dále se sledovalo také *našraptu* nacházející se na spodním laloku jater. Avšak zde už známe určitou souvislost, například umístění *padānu* v tomto znaku bylo pravděpodobně dobrým znamením (Starr 1990, XLII). Dle doložených zpráv se *našraptu* nacházelo nejspíše mezi *padānu* a *bāb ekalli*. Poloha se zdá být jasnou, přestože identifikace tohoto znaku už byla složitější. Mezi značkami nacházejícími se v blízkosti *fissury umbilicalis* byly *danānu*, *bāb ekalli* a *šulmu*. Následoval žlučník, nazývaný *martu*, na kterém se rozlišovalo několik částí, přičemž *appu* (vršek), *qablu* (prostředek) a *išdu* (spodek) byly velice důležité pro věštbu. Mezi poslední sledované znaky patřily *nīdi kussī*, *ubānu*, *šibtu* a *nīru*.

U plic, druhého zkoumaného orgánu, bylo mezistupněm ještě prověření *elītu/šaplītu* (vrchní a spodní části), jež však nebylo zatím anatomicky určeno. I u plic máme jejich pozorování doloženo již ze starobabylonského období. Začínalo se s *ubān hašī qablītu*, tomuto znaku byla věnována velká pozornost. Vyskytoval se buď „vázaně“ nebo zcela chyběl (Starr 1990, XLVII), občas je také doložen v páru. Následovalo *kubšu*, což byl možná jeden z laloků, ale není jasné který. Dalšími v pořadí byly znaky *ruqqu* a *šeru*, identifikované jako konkávní a konvexní povrch

³² Prosecký a kol. 1999, 406. Tento termín je odvozen od slovesa *barû* (viz CAD B, 115) a jedná se o participium aktivní.

³³ Podle Semitů měla být játra centrem citů (Oppenheim 2001, 163).

³⁴ Hepatoskopie (zkoumání jater) byla podle Oppenheima starší metodou věštění. K zahrnutí dalších orgánů pro předpověď budoucnosti mělo dojít až během vývoje Mezopotámie (Oppenheim 2001, 163).

³⁵ Přepis všech termínů byl zkontrolován podle CAD.

plic (Starr 1990, XLVIII). Poté se zkoumaly *nīš/mukil rēši, mašartu/niširtu, imēru a dunnu*.

Po vyšetření těchto dvou pro věštby nejdůležitějších orgánů následovalo pozorování hrudní kosti, záhybů střev a obratlů. Hrudní kost nazývaná *kaskāsu*³⁶ je pouze zřídka doložena ve zprávách o extispiciích ze starobabylonského období. Později je většinou popisována jako silná, ale byla nalezena i tabulka, na níž byla klasifikována jako oslabená či rozštěpená (Starr 1990, L). U záhybů střev (*tīrānu*) se většinou zaznamenával pouze jejich počet (10–16), avšak za vlády Sargonovců bylo jejich ohledání ještě podrobnější. Poslední částí bylo *kunukkū* identifikované jako obratle. Opět již od starobabylonského období se pozoroval jejich vzhled. Vystala také domněnka, že by se nemuselo jednat o obratle, ale o svaly připojené k páteři (Starr 1990, L).

Kromě těchto částí se sledovala přítomnost náhodných znaků – dírek, prasklin, odřenin – přičemž každý získal určité pojmenování. Znaky se staly velice důležitými pro vyřčení poselství, které bohové zanechali, proto se jejich nalezení a identifikaci věnovala velká pozornost. První z nich byl *kakku*, jehož výskyt byl velice rozmanitý. Nejčastěji se objevoval v souvislosti s jinými znaky, někdy i samostatně. *Kak imitti*³⁷ (napravo) obvykle připomínal hrot šípů a většinou se vyskytoval rovnoběžně či postupně jeden vedle druhého (Starr 1990, LI). Některé kombinace tohoto znaku získaly svá vlastní pojmenování: *perniqqu*,³⁸ *kakku āridu*, *kak rīši*, *kak lumun libbi*, *kak šulmi* a jiné. Dalším významným znakem byl *šēpu* (noha), jenž získal pojmenování podle svého tvaru. Nacházel se na plicích a játrech, nejčastěji u žlučníku. Třetím byl *šīlu* (díra) s různorodým výskytem, vždy však vyjadřoval špatné znamení, v určitém období dokonce zvěstoval smrt. Poté následoval *piṭru* (trhlina), o němž nemáme mnoho informací. Podobně je na tom *erištu*, víme o něm pouze to, že se nalézal na různých vnitřnostech, ale jeho seskupení a vzhled není objasněn. Naopak o *išpalurtu* je známo, že měl tvar kříže a nacházel se pouze na játrech. Zkoumány byly i zakrnělé části (*nēkemtu*³⁹) či cysty (*dihḫu*⁴⁰) v podobě vrídků či puchýřů. Pokud obsahovaly kapalinu, mohly být poté při věštbě spojovány s dešti, potopou či zkázou (Starr 1990, LIII).

4.4.1.1 Zápis a obsah věštby

Před samotným rituálem bylo třeba vytvořit vhodné prostředí a také zkontrolovat, zda je obětované zvíře pro věštbu vhodné. Poté se řádně připravil obřad, který začínal chválou a modlitbami k bohům Šamašovi a Adadovi.⁴¹

První část dotazu začínala formulí „Šamaš bělu rabū ša ašallūka anna kīna apalanni“ (Starr 1990, XVI), tedy slovy „Šamaši, velký pane, odpověz mi pevným/pravdivým ano na to, na co se tě ptám“. Zde se setkáváme s kladnou formou otázky

³⁶ Starr uvádí přepis *kaskāsu* (Starr 1990, L), v CAD uvedeno jako *kaskasu* (CAD K, 224).

³⁷ Znak, který byl velice často zmiňován na tabulkách z prvního i druhého tisíciletí př. Kr. (Starr 1990, LI).

³⁸ V CAD P, 409 uvedeno jako *pirniqqu*.

³⁹ Viz CAD N2, 154.

⁴⁰ V CAD uvedeno jako *šihḫu* (CAD S, 176).

⁴¹ Šamaš i Adad byli patrony věštění (Prosecký a kol. 1999, 406). Někdy se věstec obracel pouze na Šamaše (jak je zřejmé i z popisu níže).

za použití výrazu *anna apālu* (odpovědět ano). Dochovaly se však rovněž záznamy se záporným dotazem vyjádřeným slovy *ulla apālu* (odpovědět ne).

Za touto formulí následovala pasáž, v níž bylo třeba přesně vyjádřit období, kterého se věštba týkala, např. od dnešního dne až do konce měsíce, či 40 dní a 40 nocí apod. Zahrnutí časového úseku do věštby je doloženo již ze starobabylonského období (Starr 1990, XVII).

Poté přicházelo na řadu jádro věštby, tedy otázka samotná. Zde lze vysledovat používání stejných formulí u dotazů stejného obsahu, např. pokud šlo o vyslání jednotek: *šābē sīsē emūqē mal libbašu ublu lišpur?* (Může poslat vojáky, koně (a) jednotky, tolik (kolik) si přeje?), pokud se jednalo o zjištění cesty, kterou se má armáda vydat (či kudy putuje nepřítel): *urḫa harrāna šabātu* nebo zda se má zapojit do bitvy: *kakkī qabli tāḫāzi epēšu* (Starr 1990, XVIII).

Za vlády Asarhaddona vypadala základní kostra dotazu takto:

RN⁴² *ša inanni . . . ana šapārīšu tišmurūma* – RN, který nyní zamýšlí poslat

ilūtka rabīti idū – (a kterého) tvé velké božství zná

kī pī ilūtika rabīti Šamaš bēlu rabū u purussēka šalmu – Podle pokynu/vůle tvého velkého božství, Šamaši, velký pane, a tvým příznivým rozhodnutím

bēl MU.MU annī RN lišrim likpidma. . . – měl by se ten, jenž se táže, RN, pokoušet a plánovat?

eli ilūtika rabīti ṭāb kīma iktapduma iltapru. . . – Potěší to tvé velké božství, když ten, co tak naplánoval, pošle. . .

Toto je jedna z nejčastěji používaných verzí, přesto tázací formule nemusela obsahovat všechny uvedené části (Starr 1990, XIX).

A závěrečná část obsahovala většinou tyto věty:

ilūtka rabīti idē – Ví to tvé velké božství?

ina šalimti ina pī ilūtika rabīti Šamaš bēlu rabū qabi kūn(i) – Je to příznivě rozhodnuto a potvrzeno podle pokynů/vůle tvého velkého božství, Šamaši, velký pane?

āmīru immara šēmū išemmē – Uvidí to, kdož vidí? Uslyší to, kdož slyší?

Opět ne všechny části byly vždy použity a také jejich pořadí se lišilo (Starr 1990, XX).

Doloženy jsou i dotazy, jež neměly standardní formu uvedenou výše. Tyto zvláštní případy se týkaly neobvyklých situací nebo otázek, a proto se odlišovaly od běžných zvyklostí. Mohou tak být pro současné badatele tvrdým oříškem při snaze o jejich rozluštění, jelikož neexistuje žádný jiný exemplář k porovnání a tedy ani předloha pro doplnění poškozených či chybějících částí.

⁴²RN = Royal name = královské jméno.

Po vyslovení dotazu následovalo jeho zopakování ve zkrácené verzi (ve formě nepřímé otázky). Tyto dvě části byly spojené výrazem *lū nashā lū bēra*, který lze přeložit „*necht jsou vytrženy, necht jsou odstaněny*“ (Starr 1990, XXVII).

Na úplný závěr se zapisovaly tyto dvě formule, většinou společně, i když máme doklady i o jejich samostatném použití (Starr 1990, XXVIII):

Ina libbi immeri annî izizzamma anna kīna ušurāti šalmāti šērē tāmīt damqāti šalmāti ša šalimtim ša pī ilūtika rabīti šuknamma lūmur.

– Bud přítomen v tomto beranovi, umístí do něj kladnou odpověď, příznivé návrhy, příznivá znamení na věštecký dotaz příkazem tvého velkého božství, abych (je) mohl vidět.

Eli ilūtika rabīti Šamaš bēlu rabū lillikma tērtu lītappal. – Necht tento dotaz jde k tvému velkému božství, ó Šamaši, velký pane, a necht je věštba odpovědí (Starr 1990, XXVIII).

Tyto věty se téměř bez výjimky nacházely na konci tabulky, ale badatelé se domnívají, že na ni byly zapisovány před provedením samotné věštby a prázdné místo před nimi bylo doplněno během rituálu (Starr 1990, XXVIII).

Určitým druhem dotazů a zřejmě jejich původní a starší verzí jsou tzv. *tāmītu*, které jsou doloženy již ze starobabylonského období. Jejich využití je prokázáno i u soukromých osob. Formou jsou velice podobné klasickým dotazům, obsahují tedy určení daného časového úseku a stejné fráze. Liší se například hned v úvodní formulí, ve které se zde nedovolává pouze boha Šamaše, ale také boha Adada (Starr 1990, XXIX).

4.4.2. Pozorování nebeských těles

Již staří Řekové si byli vědomi oblíbenosti a významu astrologie a astronomie u Babylónanů a poté i Asyřanů. Například Diodóros Sicilský nám zanechal zprávu, ve které uvádí, jak kněží v Babylonii pozorují hvězdy či zatmění (a nejen je, ale i jiné přírodní úkazy jako zemětřesení), aby mohli předpovědět nadcházející události (Thompson 1900, XIV). Tito učenci byli titulováni jako *maššartu*, tento termín znamená „pozorování“ či „hlídka“ (Fales 2011, 361).

Stejně jako u ostatních forem věštění není ani zde překvapením, jaké důležitosti a úctě se tato disciplína těšila. Tito učenci byli jistým druhem politiků, poněvadž jejich předpovědi mohly mít nepřehlédnutelný vliv na vývoj země (Šašková 2007, 166). Jejich náplň práce nezahrnovala pouze pozorování výrazných znamení (např. zatmění), ale i každodenní pečlivé zkoumání všech úkazů, jež se objevily. Tato sledování, časově velice náročná, probíhala nepřetržitě celý den. Proto byly vytvořeny pravidelně se střídající směny (Fales 2011, 365). Král byl průběžně informován o všech jevech a jejich výkladu vzhledem k budoucím událostem, jež byly astrologové považovány za hodné zmínky. Mimo svou „směnu“ se astrologové věnovali výuce dalších učenců.⁴³

Jak už bylo zmíněno výše, jako základ pro výklad znamení se používaly sbírky obsahující „ověřené“ znalosti disciplíny. Tato kompendia sloužila u každého učence

⁴³Existovaly dokonce i školy v Uruku a Borsippě, kde se vyučovala astronomie (Oppenheim 1969, 124).

zpočátku jako učební pomůcka, později jako zdroj informací, pokud si astrolog nebyl jistý významem určitého úkazu. Velké množství nalezených dokladů pochází z Aššurbanipalovy knihovny (Fincke 2003, 125).⁴⁴

Nejdůležitější sbírkou byla *Enūma Anu Enlil*. Čítá 70 tabulek s 6500–7000 omíny (Koch-Westensholz 1995, 78) a začíná mytologickým úvodem o stvoření nebe bohy a stanovení nebeského řádu. První verze začala vznikat již ve starobabylonském období a konečná verze byla sepsána v 11. století př. Kr. Bylo vytvořeno také mnoho děl, obsahujících její výňatky: *Rikis girri Enūma Anu Enlil* nebo komentáře *Mukallimtu*,⁴⁵ *Šumma Šin ina tāmartišu*, *Maš'altu* a *Šātu* (Šašková 2007, 166; Koch-Westensholz 1995, 82–87), s cílem usnadnit pochopení složitějších omin.

I u této specializace se nám dochovalo několik jmen a také důkazy, že i tito učenci vytvářeli určité skupinky, v jejichž rámci diskutovali daná znamení. Jako příklad si jich můžeme několik uvést: do první patřil Adad-šuma-ušur, Marduk-šākin-šumi a Ištar-šuma-ēriš (ABL 32), do druhé Adad-šuma-ušur s Marduk-šākin-šumim (ABL 15, ABL 1435+, ABL 362), třetí tvořili Adad-šuma-ušur, Urad-Ea, Ištar-šuma-ēriš a Akkulānu (ABL 16), čtvrtou Ištar-šuma-ēriš a pátým seskupením byl Balasī s Nabū-aḥḥē-erībou (ABL 404, ABL 689, ABL 78, ABL 79).

Tito učenci měli i další důležité poslání, např. určování času, důležité nejen pro sestavení kalendáře, ale i při předvídání budoucích událostí. Jako jednotka času byl používán pojem *bēru*,⁴⁶ označující časový úsek dvou hodin, šest tedy *bēru* zahrnovalo celou noc (CAD B, 210). Délka měsíce byla určována podle toho, zdali byl v určitý den zpozorován Měsíc spolu se Sluncem.

Nemůžeme nezmínit sledování postavení jednotlivých nebeských těles.⁴⁷ Dochovaly se nám jejich jednotlivé názvy: *Muštariṭu* (Merkur),⁴⁸ *Dilbat* (Venuše), *Šalbatānu* (Mars),⁴⁹ *Nēberu* (Jupiter),⁵⁰ *Kajjamānu* (Saturn)⁵¹ a také pojmenování Měsíce – *Šin*.⁵² Astrologové pozorovali všechna jim známá nebeská tělesa, avšak nejdůležitější byl Měsíc⁵³ – jeho tvar a jakou byl obklopen aureolou, pozice ke Slunci, nov, objevení na obloze, zatmění (Oppenheim 2001, 171; též Koch-Westensholz 1995, 104). Různé nebeské úkazy se nevykládaly pouze v souvislosti s věštbou, ale také v rámci předpovědi počasí (Koch-Westensholz 1995, 104).⁵⁴

Již ve starověku byla známa znamení zvěrokruhu a stejně jako dnes se podle postavení planet předpovídala blízká budoucnost. Zde jsou jednotlivé názvy znamení:

⁴⁴ Jejich kopie byly nalezeny také v Aššuru, Kalchu, Babylonu, Borsippě, Uruku, Kiši a Nipururu (Koch-Westensholz 1995, 79).

⁴⁵ Pojem *mukallimtu* označoval komentář (viz CAD M2, 181).

⁴⁶ Dřívější čtení logogramu KASKAL.GID₂ bylo *kasbu* (Thompson 1900, XIX).

⁴⁷ Bližší informace viz Koch-Westensholz 1995, 28–29.

⁴⁸ Viz CAD M2, 286–287.

⁴⁹ Viz CAD Š, 72.

⁵⁰ Viz CAD N2, 145–146.

⁵¹ Viz CAD K, 36.

⁵² V CAD S, 294 jako *Šinu*.

⁵³ Kolem 20 tabulek z *Enūma Anu Enlil* se věnuje Měsíci.

⁵⁴ Např. tmavá aureola kolem Měsíce měla poukazovat na přicházející dešť (Thompson 1900, XXVI).

- Beran – *Agru* (viz CAD A1, 151)
 Býk – *Alû*⁵⁵
 Blíženci – *Tū'amu* (viz CAD T, 444)
 Rak – *Alluttu* (viz CAD A1, 360)
 Lev – *Urgulû* (viz CAD U–W, 216)
 Panna – *Šer'u* (viz CAD Š2, 327)
 Váhy – *Zibānītu* (viz CAD Z, 99)
 Štír – *Zuqaqīpu* (viz CAD Z, 163)
 Střelec – *Pabilsag*⁵⁶
 Kozoroh – *Suḫurmašu* (viz CAD S, 351)
 Vodnář – *Gula*⁵⁷
 Ryby – *Nūnu* (viz CAD N, 340)

Jako příklad lze uvést několik konkrétních předpovědí zapsaných učenci této disciplíny: bouře, jež se objevila poslední den měsíce, předpovídala trvalý obchod, naproti tomu bouře za jasného dne poukazovala na příchod temnoty, vichřice a hladomoru, zatmění symbolizovalo zmatek a zemětřesení zničení, invazi nepřátel či vzpouru (Thompson 1900, XXVIII).

Nejobávanějším a zároveň vždy špatným znamením bylo zatmění⁵⁸ (Slunce i Měsíce).⁵⁹ To nám také vysvětluje pozornost, jaké se těšilo právě sledování Měsíce. Neúplná zatmění se popisovala podle částí Měsíce, jehož se týkala. Ke každému úseku byla přisouzena země, již mělo neštěstí postihnout: pravá část Měsíce symbolizovala Akkad, levá Elam, horní Amurru a spodní Subartu (Koch-Westensholz 1995, 109). Pokud došlo k úplnému zatmění, týkalo se znamení všech oblastí a jedinou možností obyvatel, jak odvrátit pohromu, bylo obnovení přízně bohů. Dochovala se nám tak sbírka Pozvedání ruky, která obsahuje modlitby a prosby k bohům pronášené při zatmění (Thompson 1900, XXVIII).

4.5. PROROCI A PROROCTVÍ

Skupina lidí nepoužívající ke svým předpovědím žádnou z uvedených či jiných metod, ale mající získávat informace o budoucích událostech přímo od bohů, je některými odborníky přirovnávána ke starozákonním prorokům. Podobností mezi proroky biblickými a těmi asyrskými se zabývali například Manfred Weippert a Martti

⁵⁵Přepis podle http://www.assyrianlanguages.org/akkadian/index_en.php, dále jako MUL.GUD.AN.NA (CAD S, 136), MUL.GU₄.AN.NA (CAD S, 351), is lē (CAD I-J, 188; CAD R, 332).

⁵⁶Přepis podle http://www.assyrianlanguages.org/akkadian/index_en.php, Thompson 1900, XXIV, CAD A2, 364, CAD M2, 120. Dále jako PA.BIL.SAG (CAD Š1, 451; CAD Š3, 229), PA.BIL (CAD K, 441), MUL.PA.BIL.SAG (CAD S, 40; CAD Š1, 139; CAD Z, 132).

⁵⁷Přepis podle http://www.assyrianlanguages.org/akkadian/index_en.php, dále jako UL.GU.LA (CAD N1, 24).

⁵⁸Pro informace, jak učenci dokázali v novoasyrském období předpovídat zatmění, viz Koch-Westensholz (1995, 110–111).

⁵⁹Zatmění Slunce bylo méně zlověstné než zatmění Měsíce (Koch-Westensholz 1995, 114).

Nissinen. Mnoho prorockých zpráv však nalezeno nebylo. Někteří autoři tento jev vysvětlují tak, že se většinou nezapisovaly, ale předávaly se spíše ústně (Parpola 1997, XIV). Proroctví je často považováno za fenomén do Mezopotámie importovaný západními Semity, do Mari Amorejci a do Asýrie Aramejci.

Proroci v určitých obdobích měli různé tituly. *Mahḫû* bylo starší označení, používané v Mari a dalo by se přeložit jako extatický prorok (Streck ed. 2006, 8). Jeho užití je doloženo také v textech od akkadského, přes starobabylonské, staroasyrské, středobabylonské až po novoasyrské a novobabylonské období (Nissinen 2003, 6). Z Mari máme také doloženo použití titulu *āpīlum*, jenž mohl označovat ty, co cestovali z místa na místo, zatímco *mahḫû* mohl být více svázan s určitým chrámem (Nissinen 2003, 6; Streck ed. 2006, 8). Později byl tento termín nahrazen pojmem *raggīmu* používaným v Asýrii. Jeho přesný význam je „ten, jenž křičí či něco prohlašuje“. Objevuje se pouze v textech z novoasyrského období. Výše zmíněné tituly (původně s odlišným použitím) se připisovaly určité kategorii věštců, což mohlo mít i nějaký význam, jenž je nám zatím neznámý (Parpola 1997, XLVI).

Již od počátků bylo pro tuto skupinu typické používání asketických technik, poněvadž jim pomáhaly dostat se do stavu pozmeněného vědomí, v němž se začaly objevovat vize a sny. Většina asyrských proroků, úzce spojených s kultem bohyně Išтары, získala jméno dokazující tuto skutečnost. Často pocházeli z jednoho ze tří hlavních center zasvěcených této bohyni: Arbely, Kalchu nebo Aššuru. To, že byli *raggīmu* zmiňováni v úzké souvislosti s bohyní a jako účastníci na ceremoniálech, se nám dochovalo v mnoha textech a poukazuje to na fakt, že mohli být stálými členy chrámového společenství (Parpola 1997, XLVII). Zřejmě nejstarší doklad spojení proroků s bohyní Ištarou máme z období vlády Narām-Sína, tedy ze 23. století př. Kr., s určitostí poté ze 13. století př. Kr. (Parpola 1997, XLVIII).

Doposud zkoumané texty téměř ve většině vykazovaly dobré vztahy mezi proroky a králem. V poslední době však bylo odhaleno také několik dokladů, podle nichž se někteří *raggīmu* dosti ostře ohrazovali vůči panovníkovi a jeho chování (Parpola 1997, XLVIII).

Novoasyrské prorocké texty byly nalezeny také v Ninive, a to ve dvou podobách. Buď každá tabulka obsahovala jednu zprávu, nebo bylo na jedné větší tabulce zaznamenáno více předpovědí. Zdá se, že tabulky nebyly určeny k dlouhodobějšímu uchování a svou funkci ztrácely poté, co byly doručeny adresátovi (Nissinen 2003, 98). Jejich podoba bude rozebrána níže.

V novoasyrském období se objevila jedna velká změna oproti dřívějším dobám. Příjemcem prorockých zpráv byl nyní především král, Asarhaddon a Aššurbanipal (Nissinen 2003, 98).⁶⁰ Předpovědi se týkaly jejich budoucnosti a vývoje vlády. Náklonnost bohů jim zaručovala stabilitu říše, která byla ovlivněna také vítězstvími nad nepřáteli. Několik prorockých věštek bylo adresováno také Asarhaddonově matce Naqii⁶¹ a pouze jedna byla určena obyvatelům Asýrie.

Dochovalo se několik jmen proroků, o nichž budou na následujících řádcích uvedeny základní informace. V úvodu je třeba uvést fakt, že tato funkce se netýkala

⁶⁰ Existuje zde samozřejmě i možnost, že je tento závěr zkeslený vzhledem k tomu, jaké dokumenty se dochovaly.

⁶¹ Naqia byla manželkou asyrského krále Sinacheriba a matkou Asarhaddona.

pouze mužů, máme mnoho dokladů i o prorokyních. První z nich, Aḫāt-abīša (Radner ed. 1998, 59), pocházela z Arbely. Její jméno se objevilo u zprávy vypovídající o prosbě Naġie za život jejího vyhoštěného syna Asarhaddona. Dalšími byly Dunnaša-āmur⁶² („Viděla jsem její sílu“) taktéž z Arbely, Ilūssa-āmur (Baker ed. 2000, 535) („Viděla jsem její božskou přirozenost“) z Aššuru, jejíž jméno přímo poukazuje na její vizionářské schopnosti, a Issār-bēlī-da'ini⁶³ („Ištar, podporuj mého pána!“) neznámého původu se jménem vyjadřujícím oddanost panovníkovi, která je doložena v předpovědi adresované Asarhaddonově matce. U Mullissu-kabtat (Baker ed. 2001, 766) („Mullissu⁶⁴ je vážená“) není jisté, odkud pocházela. Nejpravděpodobnější možností se zdá být Ninive.⁶⁵ Další prorokyní byla Rēmutti-Allati⁶⁶ („Udělené Allatou“⁶⁷), sídlící v nějakém městě v horách, zřejmě jediná nositelka tohoto jména. Totéž platí pro Sinqīša-āmury⁶⁸ („Viděla jsem její zármutek“) z Arbely. Podle dostupných informací jde o jedinou zástupkyni z řad proroků/prorokyn, která svou funkci aktivně zastávala déle než 31 let (Parpola 1997, LII). Podle Sima Parpoly jsou její věštby velice důležité, jelikož obsahují představu vzájemného propojení nebeského království s asyrskou říší a rovněž odhalení Išтары jako mostu mezi bohy a lidmi (Parpola 1997, LII). Za zmínku stojí i několik proroků jako Issār-la-tašiyat⁶⁹ („Nezanedbávej Ištar!“) a Lā-dāgil-ili⁷⁰ („Ten, kdo nevidí boha“), kteří pocházeli z Arbely. Lā-dāgil-ili měl velice neobvyklé jméno pro proroka, přesto nespíše patřil k jednomu z nejvýznamnějších, o čemž se nám dochovalo mnoho jeho zpráv. Další z proroků, Nabû-ḫussanni (Baker ed. 2001, 834) („Nabû, zapamatuj si mě!“) z Aššuru, se zřejmě velice angažoval při obnovení Esagily (Parpola 1997, LI). Posledním je Tašmētu-eriš, jehož dochovaná věštba se velmi poničila a není tedy bohužel možné podat o něm bližší informace (Parpola 1997, LII).

4.5.1. Podoba prorockých zpráv

Všechny zprávy obsahují určité fráze, přičemž jejich řazení záleželo na autorovi. Přesto lze vyzorovat jisté pravidelnosti – některé byly většinou umísťovány na začátek, jiné zase na konec tabulky, a jejich použití záviselo na druhu sdělení. Někteří proroci používali své specifické fráze, které u jiných nenajdeme. Často se používalo sousloví *abat Issār*, tedy Ištarino slovo. Nacházelo se na začátku, uprostřed, ale i na konci textu. Nedílnou součástí bylo rovněž určení adresáta. Většinou se zapisovalo jméno či titul dané osoby ve vokativu nebo ve spojení se slovesem nebát se, použitím imperativu („Poslouchejte, Asyřané!“), ale občas i ve tvaru dativu (Parpola 1997, LXV).

⁶²Radner ed. 1999, 388. Dochovaly se dopisy ZA 24 169+ a CT 53 946.

⁶³Baker ed. 2000, 568. Dochoval se dopis 4 R2 61.

⁶⁴Mullissu je asyrské označení bohyně Ninlil pocházející ze sumerského dialektu emesal (Barre 1985, 205).

⁶⁵V Ninive byl chrám bohyně Mullissu (Parpola 1997, LI).

⁶⁶V Baker ed. 2002, 1045 jako Rēmūt-Allati. Dochoval se dopis 4 R2 61.

⁶⁷Allatu bylo dalším označením Ereškigal, bohyně podsvětí (Parpola 1997, L).

⁶⁸V Baker ed. 2002, 1141 jako Sinqīša-āmur.

⁶⁹V Baker ed. 2000, 573 jako Issār-lā-tašiat.

⁷⁰Baker ed. 2000, 649. Dochovaly se dopisy 4 R2 61, TI pl.2f+ a ABRT 1 22f.

Integrální součástí každé prorocké zprávy byl odkaz na dřívější boží podporu. Sloužil jako důkaz pravdivosti předchozích vyplněných předpovědí a byl spojen se slibem současné i budoucí pomoci bohů králi. To bylo velice důležité, protože vše záleželo na tom, jestli bohové stojí na straně panovníka.

Největší nalezení množství věštek tohoto druhu odpovídá, jak gramaticky tak lexikálně, novoasyrskému období. Díky podrobnému rozboru se zdá, že forma jazyka, jakým byly sepsány, byla mateřským jazykem proroků (Parpola 1997, LXVII). Občas se objevuje i pár aramejských slov, což je ale typickým jevem pro toto období.

Po formální stránce jsou proroctví tvořena částečně prózou a částečně poetickou složkou. Typické je používání různých mytologických a náboženských metafor, podobenství a narážek.

Abychom si mohli konkrétněji představit, v jaké formě se prorocké zprávy zachovaly, popíšeme si podobu jedné tabulky. Po nálezů získala označení K 4310,⁷¹ měří 28×118×155 mm, chybí jí horní část a obsahuje tuto pasáž: „[...] *Asarhad-done, králi země, nestrachuj se! Jaký vítr, jehož křídlo nezlomím, povstal proti tobě? Tví nepřátelé se budou před tvými nohama kutálet jako zralá jablka. Já jsem Vznesená Paní, Ištar z Arbely, která vrhá nepřátele před tvé nohy. Na jaká slova, která jsem vyřkla, ses nemohl spolehnout? Já jsem Ištar z Arbely. Strhnu tvé nepřátele a dám ti je. Já jsem Ištar z Arbely. Půjdu před tebou i za tebou [...]*“⁷²

Text je rozdělen do tří sloupců. Původní počet řádků byl vypočítán na 266 (Parpola 1997, LV). Tabulka se zachovala v téměř skvělém stavu,⁷³ zápis je čistý a dobře čitelný. Klínopis je elegantní a evidentně psaný zkušeným písařem. Přesto lze nalézt stopy po mazání a několik chyb poukazujících na spěch při vyhotovení textu (Parpola 1997, LVI).

5. ZÁVĚR

Můžeme konstatovat, že věštění v Asýrii patřilo k velice váženým a důležitým disciplínám. Jeho kořeny sahaly až do dob Sumerů. Zahrnovalo širokou škálu jevů obklopujících tehdejšího člověka. Postupem času proto vznikaly souhrny ověřených omin. Odborníci, kteří byli nadaní a dostatečně vzdělaní, aby mohli věstit a správně vykládat různá znamení, dosahovali významného postavení a moci. Pro panovníka byl schopný věstec nepostradatelný a jeho věštby měly vliv na chod státu.

POUŽITÉ ZKRATKY

ABL: R. F. Harper, *Assyrian and Babylonian Letters* (Chicago 1892–1914)

CAD: L. A. Oppenheim (ed.), *The Assyrian Dictionary of the University of Chicago* (Chicago 1956–2010)

RMA: R. Thompson, *The Reports of the Magicians and Astrologers of Nineveh and Babylon* (London 1900)

⁷¹Její editio princeps je 4 R2 61.

⁷²SAA 09 001 – viz Tinney, Robson a Veldhuis 2012.

⁷³Horní část této tabulky je odlomená.

SAA: State Archives of Assyria (Helsinki 1987–2013) – o zpřístupnění celé série na internetu se zasloužili Tinney, Robson a Veldhius (2012)

POUŽITÉ ZDROJE

BAKER, Heather D. (ed.) (2000): *The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire. Volume 2/I H–K*. Helsinki: University of Helsinki.

BAKER, Heather D. (ed.) (2001): *The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire. Volume 2/II L–N*. Helsinki: University of Helsinki.

BAKER, Heather D. (ed.) (2002): *The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire. Volume 3/I P–S*. Helsinki: University of Helsinki.

BÖCK, Barbara (1997): *Die babylonisch-assyrische Morphoskopie*. Berlin: Ernst Reuter Preis.

BOTTÉRO, Jean (2005): *Nejstarší náboženství: Mezopotámie*. Praha: Academia.

DE ZORZI, Nicola (2009): Bird Divination in Mesopotamia, New Evidence from BM 108874*. *Kaskal* 6/2009, s. 91–94.

DURAND, Jean-Marie (2002): *Les Documents Épistolaires du Palais de Mari. Tome I*. 2. vyd. Paris: Cerf.

FALES, Frederick Mario (2011): Massartu: The Observation of Astronomical Phenomena in Assyria (7th Century BC). In: Corsini, Enrico Maria (ed.): *The Inspiration of Astronomical Phenomena VI. ASP Conference Series, vol. 441*. San Francisco: Astronomical Society of the Pacific, s. 361–370.

FINCKE, Jeanette C. (2003): *The Babylonian Texts of Nineveh. Report on the British Museum's Ashurbanipal Library Project* (http://oracc.museum.upenn.edu/saao/knpp/downloads/fincke_af050.pdf, 16. 3. 2015).

FRAHM, Eckart (2010): Reading the Tablet, the Exta, and the Body: The Hermeneutics of Cuneiform Signs in Babylonian and Assyrian Text Commentaries and Divinatory Texts. In: Annus, Amar (ed.): *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World*. Chicago: The University of Chicago.

HUNGER, Hermann (1992): *Astrological Reports to Assyrian Kings. SAA 8*. Helsinki: The Helsinki University Press.

JEAN, Cynthia (2010): Divination and Oracles at the Neo-Assyrian Palace: The Importance of Signs in Royal Ideology. In: Annus, Amar (ed.): *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World*. Chicago: The University of Chicago.

KÁBRT, Jan, KUCHARSKÝ, Pavel, SCHAMS, Rudolf, VRÁNEK, Čestmír, WITTICHOVÁ, Drahomíra a ZELINKA, Vojtěch (1997): *Latinsko-český slovník*. 4. vyd. Praha: SPN.

KOCH-WESTENSHOLZ, Ulla (1995): *Mesopotamian Astrology. An Introduction to Babylonian and Assyrian Celestial Divination*. Copenhagen: Museum Tusulanum Press.

NISSINEN, Martti (2003): *Prophets and Prophecy in the Ancient Near East*. Atlanta: Society of Biblical Literature.

OPPENHEIM, Leo A. (1969): Divination and Celestial Observation in the Last Assyrian Empire. *Centaurus* 14/1969, s. 97–135.

OPPENHEIM, Leo A. (2001): *Starověká Mezopotámie*. Praha: Academia.

OPPENHEIM, Leo A. (1956–2010): *The Assyrian Dictionary of the Oriental Institute of the University of Chicago*. Chicago: The Oriental Institute.

PARPOLA, Simo (1970): *Letters from Assyrian Scholars to the Kings Esarhaddon and Assurbanipal. Part 1, 2*. Butzon & Bercker.

- PARPOLA, Simo (1993): *Letters from Assyrian and Babylonian Scholars. SAA 10*. Helsinki: The Helsinki University Press.
- PARPOLA, Simo (1997): *Assyrian Prophecies. SAA 9*. Helsinki: The Helsinki University Press.
- PROSECKÝ, Jiří a kol. (1999): *Encyklopedie starověkého Předního východu*. Praha: Libri.
- RADNER, Karen (ed.) (1998): *The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire. Volume 1/I A*. Helsinki: University of Helsinki.
- RADNER, Karen (ed.) (1999): *The Prosopography of the Neo-Assyrian Empire. Volume 1/II B–G*. Helsinki: University of Helsinki.
- SEPEŠIOVÁ, Martina (2012): *Mari – křížovatka kultur*. Nепublikovaná bakalářská práce. Plzeň: Západočeská univerzita.
- SCHLEMMER, Grégoire (nedat.): *Divination*, https://www.academia.edu/3621185/La_divination, 5. 2. 2014.
- STARR, Ivan (1990): *Queries to the Sungod. Divination and Politics in Sargonid Assyria. SAA 4*. Helsinki: The Helsinki University Press.
- STRECK, Michael P. (ed.) (2006): *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie. Band 11 – Prinz, Prinzessin – Samug*. Berlin: Walter de Gruyter.
- ŠAŠKOVÁ, Kateřina (2007): Assyrian Oracles and Prophecies. *Religio*, roč. 2, č. 15, s. 163–182.
- THOMPSON, Campbell Reginald (1900): *The Reports of the Magicians and Astrologers of Nineveh and Babylon in the British Museum*. London: Luzac and Co.
- TINNEY, Steve, ROBSON, Eleanor a VELDHUIS, Niek (2012): *State Archives of Assyria* (<http://oracc.museum.upenn.edu/saao/corpus>, 16. 3. 2015).
- VELDHUIS, Niek (2010): The Theory of Knowledge and the Practice of Celestial Divination. In: Annus, Amar (ed.): *Divination and Interpretation of Signs in the Ancient World*. Chicago: The University of Chicago, s. 77–91.

SUMMARY

Divination is an ancient discipline, the roots of which date back to Sumerian times. According to tradition, the knowledge of divination was given to people by the gods themselves. Many reports exist that describe methods used in telling the future, which included extispicium; studying celestial signs; examining a person's appearance, behavior and expressions; pouring oil into water; observing animals; etc. Sources for reconstructing methods of divination have been found all across the Middle East. Augurs from Mari primarily used internal organs to tell the future. Their services were requested very often (especially by the king) before every important decision. The first divinations of a prophetic character were discovered in Mari and then one thousand years later in Nineveh. Only small traces of these divinations have been preserved, and therefore the hypothesis arose that the tablets containing this information were not meant to be saved and therefore lost their meaning after being delivered to their recipient.

Over time, collections of divinations were created with the intent to unify and select the most reliable or most often used divinations, which scholars then used as approved methods for divination. At the same time, they became a testament for future generations. Collections were gradually accompanied by written commentaries allowing for an easier understanding of past divinations.

In the political and social life of Assyria, divinations of the future played an important role. Society's faith in divinations often transformed divinations into official proclamations and influenced political and military decisions, as rulers placed great trust in them. Thus, diviners acted as a certain type of politician, as their divinations could have a sig-

nificant effect on the development of the whole land. Scholars were paid by the king for their services, commonly in the form of a field of land with peasants and a house. Some were given titles such as *rab tupšarrī*, *mašmašū*, *kalū*, *mašartu*, *maḥḥū*, etc. Diviners assembled themselves into groups, each of which specialized in a specific category of divination.

Extispicium was one of the oldest and most widely used methods for predicting the future. It was based on the belief that the gods made their will apparent by creating symbols on the entrails of animals. Most attention was given to the liver, and later the lungs, heart, intestines, vertebrae, etc. All details were examined, including any fissures and abrasions; whether the entrails were organized correctly in the body; or whether any of the entrails were in some way stunted or underdeveloped. Rituals most often took place according to a set of standards that included the preparation of the diviner, achieving the proper environment for the ritual, and the selection of a suitable animal. This was followed by the delivery of ritualistic formulas, setting a time frame for the divination, and finally carrying out the core of the ritual and determining results based on the information gained. The whole duration of the ritual was recorded on a tablet. There were, however, examples of non-standard divination practices that did not follow common practice.

Astrology and astronomy are ancient disciplines, and even the ancient Greeks and Romans realized the popularity they had enjoyed in Mesopotamia. The work of diviners in these disciplines included the daily observation of all phenomena taking place in the heavens. In addition to this, scholars were also in charge of telling time. Great emphasis was placed on observing the position of celestial bodies. The most significant role was played by the moon – especially its shape and its aureola. Various celestial phenomena were interpreted not only in connection to divination, but also as a means of predicting the weather. The most feared phenomena in astrology were solar and lunar eclipses, which were always interpreted as bad signs.

The final group of experts dealing with telling the future were prophets, who were closely connected to the cult of the Goddess Ishtar. The first solid evidence of this comes from the 13th century BC, which was characterized by the use of ascetic methods. In addition, this discipline was not only a male affair, but was practiced by a significant number of women as well. The majority of analyzed texts at the present show that prophets enjoyed good relations with the Assyrian king, although some recently revealed facts contradict this idea. In terms of prophets, a standardized form of recording prophecies was also developed over the course of time, although their individual details were left up to each author. Each report of the prophecy referred back to previous divine support, which served as proof of the truthfulness of previously fulfilled prophecies and promised the kings' contemporary and future support of the gods. In terms of content, these reports were created partially as prose and partially as poetry and made use of various mythological and religious metaphors, parables and references.